

Võitlus eesti keele nimel ehk Lootus kaob

RAHVASTIKUMINISTER RIINA SOLMAN ÜTLES HILJUTI POSTIMEHELE ANTUD INTERVJUUS: „... OMA KEELT, KULTUURI JA RAHVUST PEAME EELKÕIGE IKKA MEIE ISE HOIDMA JA ARENDAMA. TEEME EESTLASED EESTIS UUESTI SUUREKS.“ EES ON LOOMISEST SAATI ANDNUD ENDAST PARIMA, ET EESTI KEELT HOIDA JA ARENDADA. RIINA SOLMANIT PARAFRASEERIDES VÕIKS KA ÖELDA, ET EES ON JUBA AASTAID PÜÜDNUD EESTI KEELT VÄHEMALT EESTI KOOLIS UUESTI SUUREKS TEHA.

KÜLLIKI KASK
??

„Vene keele pealetung viis kaheksakümne aastate alguses selleni, et eesti koolides vähendati emakeele ja kirjanduse tunde nii algklassides kui ka keskastmes,“ on loo autor kirjutanud Õpetajate Lehes 16. augustil 1996. Võrdluseks on avaldatud eesti- ja venekeelse põhikooli tunniarvotusplaan 1996/1997. õppeaastaks. Kui nädalatundide arv kokku liita ja korrutada õppenädalate arvuga, on must valgel näha, et ka taasiseseisvunud Eestis on eesti põhikoolis emakeele ja kirjanduse tunde 490 võrra vähem kui vene koolis. (TABEL 1)

Kuna 1990-ndate lõpus tegeles haridusministeerium uue õppekava koostamisega, soovis EES kindlasti oma sõna sekka öelda. 1998. aasta aprillis loodud seltsi ainekava tööühm analüüsis oma koosolekul tehtavat ainekava ja pani suveseminari kirja soovitusel eesti keele ja kirjanduse ainekava muutmiseks ning tegi allakirjutatule ülesandeks täpselt välja uurida, kui palju, millal ning millistes klassides on eesti keele ja kirjanduse tunde arvu vähendatud.

TUNNIARVOTUSPLAANID ANDSID SELGUSE

Kuni 1996. aastal ilmalevalgust näinud RÕK-ini ilmusid tunniarvotusplaanid „Käskkirjades ja juhendites (koolidele)“ ja Nõukogude Õpetaja ning hiljem Õpetajate Lehe (kevad)numbrites. Neid uurides selgus, et kõige rohkem oli eesti keele ja kirjanduse tunde 1960.–1970. aastatel, samuti 1980. aastatel, kuid 1980. aastate keskel viidi osa keeletunde põhikoolist gümnaasiumi. (TABEL 2 JA 3)

Mõlemast tabelist selgub, et eesti keele ja kirjanduse tunde oli 11 aasta jooksul kokku 69 x 35 = 2415.

Esialgu tundus, et tunde arv hakkas oluliselt muutuma 1986/1987. õppeaastast, kui kooli tulid 6-aastased ja kool muutus 12-klassiliseks. Dokumentid näitasid, et tegelikult ei olnud esialgu plaanis eesti keele ja kirjanduse tunde üldarvu vähendada, see pidi jääma enam-vähem samaks: algklasside osas jagati tunde nelja aasta peale, 5. klassist alates jäi tunde arv endiseks.

Uus õppeplaan rakendus 1986/1987. õppeaastal 6-aastaste I. klassile ja sai kehtida kolm aastat. 1986. aastal avaldati mitme õppeaasta tunniarvotusplaanid, mille järgi oleks 1998. aastal kooli lõpetanud õpilastel olnud eesti keele ja kirjanduse tunde 12 aasta jooksul kokku 2432,5. (TABEL 4)

Kahjuks jõustus 1989/1990. aastal uus õppeplaan, kus tunde arvu oli vähendatud. Mari Kadakas tõi 18. veebruaril 1989 Nõukogude Õpetaja „Märkused projekti juurde“ välja ka põhjuse: „... on korrigeeritud ainerühmade mahtusid: korrastatud keelterühma võõrkeele osakaalu suurendamisega, suurendatud kunstiainetega ja kehalise kasvatus tunde mahtu, täiendatud ühiskonnateaduste ainerühma uute ühiskonnajärgi inimeseõpetuse kursustega.“

Aga Kadakas mainis ka seda, et „... ei ole peetud otstarbekaks kopeerida

üleliidulise riikliku baasõppeplani struktuuri vabariikliku komponendi“, mis tähendas, et emakeelt ja kirjandust toona ei liidetud ning tundide arvu küll vähendati, aga mitte nii palju, kui nägi vabariikidele ette üleliiduline plaan. Eesti keele ja kirjanduse tunde oleks kaheteistkümne õppeaastaga kokku olnud 2135 ehk 280 tunni võrra vähem kui neil, kes õppisid koolis 11 aastat ja lõpetasid keskkooli 1986. aastal. (TABEL 5)

Vene õppekeele kooli emakeele ja kirjanduse tunde vähendamine ei puudutanud. Vene keele ja kirjanduse tunde oli Eesti venekeelses koolis kokku 2905. (TABEL 6)

TAASISEISEVUS EESTI KEELE TÄHTSUST EI TÕSTNUD

Eesti keele ja kirjanduse õpetajad ei osanud küll uneski näha, et seitse aastat hiljem, kui Eesti oli juba taasiseseisvunud, ei saanud eesti keel eesti koolis oma tähtsat osa tagasi ning mõnes mõttes rakendus hoopis 1980. aastate lõpust tuntud-teatud üleliiduline baasõppeplaan.

1996. aasta alguses saadeti linnade ja maakondade haridusosakondadesse uue õppekava tööversioon, mille kohta oodati õpetajate ettepanekuid. Haridusministeeriumisse kutsuti ärksamaid õpetajaid mõttetalgutele, aga sellest, et keel ja kirjandus vaikselt üheks aineks oli liidetud, ei räägitud sõnagi.

6. septembril 1996 ilmus Vabariigi Valitsuse määrus nr 228, kus oli kirjas, et uus õppekava rakendub 1997/1998. õppeaastal esialgu I., 4., 7. ja 10. klassis. Eesti keel ja kirjandus oli liidetud üheks õppeaineiks nimetusega emakeel. I–III kooliastmes tuli õpetada keeleteadmissi, kommunikatiivseid oskusi ja tekste; gümnaasiumis oli kuus eesti keele ja kuus kirjanduse kursust, tunnitusel kõikides astmetes üks kokkuvõtete hinne. Tunniarvotusplaan: I kooliastme 18–22, II kooliastme 14–16, III kooliastme 11–12 nädalatundi, gümnaasium 12 kursust (à 35 tundi). Miinimumtundide puhul oli õpilasel kaheteistkümne õppeaasta jooksul vaid 1925 emakeeletundi (eesti keel ja kirjandus kokku), maksimumi puhul 2170, keskmiselt aga 2065 tundi. 1986. aasta lõpetanutega võrreldes 332,5 kuni 490 tundi vähem.

Poolteist aastat oli ainekava tööühm põhjalikult analüüsinud uut õppekava ning tutvunud 1999. aasta lõpukuudel ka tunniarvotusplaanide uuringu tulemustega. Aeg oli küps avalikkuse informeerimiseks.

12. veebruaril 2000 korraldas Eesti emakeeleõpetajate selts Tallinnas Õpetajate Majas konverentsi „Emakeele riiklikust ainekavast õpetaja pilgu läbi“, kus räägiti murelikult nii aine sisust, mahust kui ka tunde arvust, keeleõpetuse alussammastest ja eestlase identiteedist ning sellest, mis takistab riikliku õppekava edukat rakendamist ning miks ei saa emakeelt ja kirjandust kanda ühte nimetust.

Konverentsi lõpus võeti vastu pöördumine, mille kokkuvõttev lõik kipub aktuaalne olema ka sel aastal, mil päevakorras eksamite teema: „Eesti keele ja kirjanduse õpetajad teevad kõik endast oleneva, et tulemusõppele orienteeritud eesti koolikultuur ja kaunis

Tabel 1. Eesti- ja venekeelse põhikooli tunniarvotusplaan 1996/1997. õppeaastaks EESTI KOOL

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Emakeel	6	7	5	5	4	3	2/3	2	2
Kirjandus	-	-	-	-	2	2	2	2	2

VENE KOOL

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Emakeel	7	9/6	6	6	4	4	4	2	2
Kirjandus	-	-	-	-	3	3	3	3	2

Tabel 2. 1974/1975. õppeaasta. „Käskkirjad ja juhendid (koolidele)“ nr 3 1974

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	kokku
keel	12	8	7	4	4	4	3	3	3	1	-	48
kirj	-	-	-	2	2	2	2	2	3	4	4	21

Tabel 3. 1985/1986. õppeaasta. „Käskkirjad ja juhendid (koolidele)“ nr 4 1985

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	kokku
keel	11	10/8	7	5	4	2	2	2	3/4	2/3	1	49
kirj	-	-	-	2	2	2	2	2	4	3	3	20

Tabel 4. 1989/1990. õppeaasta plaan. „Käskkirjad ja juhendid (koolidele)“ nr 4 1986

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	kokku
keel	8/5	7	7	7	5	4	2	2	2	4/3	3/2	1	49,5
kirj					2	2	2	2	2	4	3	3	20

Tabel 5. 1989/1990. õppeaasta tunniarvotusplaan. Nõukogude Õpetaja, 22. aprill 1989

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	kokku
keel	6	8	5	5	4	4	2	2	2	2	2	1	43
kirj					2	2	2	2	2	2	3	3	18

Tabel 6. 1989/1990. õppeaasta Eesti vene õppekeele kooli tunniarvotusplaan. Nõukogude Õpetaja, 22. aprill 1989

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	kokku
vene	7	10	12	12	6	6	4	3	2	1	-		63
kirj					3	3	2	2	3	4	3		20

Tabel 7. 2002/2003. õppeaasta tunniarvotusplaan: I kooliastme 19, II kooliastme 15, III kooliastme 12 nädalatundi

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	kokku
	6	8	5	5	5	5	4	4	4	2	2	2	52
										2	2	2	6

Tabel 8. 2005. aasta soovituslik tunniarvotusplaan

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	kokku
keel	8	8	7	7	5	4	3	3	3	2	2	2	54
kirj					2	2	2	2	2	2	2	2	16

emakeelekasutus püsiks, kuid tekkinud olukorras ei saa õpetajad vastutust enda kanda võtta. Vastutavad need, kes otsustavad.“

UUENDATUD ÕPPEKAVA VÄHENDAS KOHUSTUSLIKE TUNDIDE ARVU

Kuigi eesti keele õpetajad lootsid, et õppekava uuendajad, tutvunud konverentsi materjalidega, mõistavad eesti keele õpetamise tähtsust, pidid kõik siiski pettuma.

Uuendatud õppekava, mis raken- dus 2002/2003. õppeaastal, eesti keele-

le ja kirjandusele tunde juurde ei toonud. Vastupidi: kohustuslike tunde arv hoopis vähenes ja põhikoolist kadus kirjandus kui õppeaine. Vabariigi Valitsuse 25. jaanuari 2002. aasta määrus nr 56 sätestas, et põhikoolis on üks õppeaine: I–II kooliastmes eesti keel, III kooliastmes eesti keel ja kirjandus (õigekeelsus, tekstiõpetus, kirjandus). Gümnaasiumis kaks õppeainet: eesti keel ja kirjandus, mõlemat kuus kursust. Kokku 2030 tundi. Kolme järjestikuse õppekavaga kadus 385 eesti keele ja kirjanduse tundi. (TABEL 7)

Miks taasiseseisvas Eestis eesti keele ja kirjanduse tunde arvu veelgi vähendati? Selgituseks ütles haridusministeeriumi pressiesindaja Marja Kuusk Postimehele, et emakeeletunde on vähendatud, leidmaks tunniplaanis kohta uutele ainetele.

Jutuajamistes õppevara tegijatega põhjendati tunde vähendamist ka sellega, et teistes Euroopa riikides on emakeeletunde arv väiksem. Tegelikult oli hoopis vastupidine: enamiku riikide puhul oli väide vale. Mõned näited.